

**AANWIJZENDE VOORNAAMWOORDEN of
DEMONSTRATIEVE PRONOMINA**

1. « die / dat ↔ deze / dit »

- De aanwijzende voornaamwoorden "die/dat" en "deze/dit" kunnen bijvoeglijk (1->3) of zelfstandig (4) gebruikt worden:
  - (1) Waar heb je **dit / dat** boek gekocht?
  - (2) Kent u ook **die** jongen / **dat** meisje?
  - (3) **Deze** zwarte schoenen passen mij beter dan **die** bruine.
  - (4) **Dat** vind ik ook prima.
  - (5) Ik vind **dit** (opstel) stukken beter (dan het jouwe).

2. Formeel gebruik

Geef eens	dit	kopje (hier)	.
	dat	bord (daar)	
	deze	lepels (hier)	
	die	dingen (daar)	

- "Dit" en "dat" worden gebruikt voor **het-woorden in het enkelvoud** :
  - **dit** kopje / glas / bord / mes
  - **dat** kopje / glas / bord / mes
- "Deze" en "die" worden **in al de andere gevallen gebruikt** (nl. het-woorden in het meervoud en de-woorden in het enkelvoud of in het meervoud).
  - **deze** lepel / vork / kopjes / glazen / borden / messen
  - **die** lepel / vork / kopjes / glazen / borden / messen

3. Semantisch gebruik

	dichtbij	ver	niet gemarkeerd
deze / dit	X		
die / dat		X	X

- **3.1. Die en dat** verwijzen niet noodzakelijk naar een specifieke afstand t.o.v. de persoon die spreekt. In dat geval zijn ze dus "neutraal" of « ongemarkeerd » wat de afstand betreft en worden ze wel eens gebruikt i.p.v. een persoonlijk voornaamwoord (als ze zelfstandig gebruikt worden) of een bepaald lidwoord (als ze bijvoeglijk gebruikt worden) :

- (6) Ik ben gisteren Tobias tegengekomen; **die** had ik al in maanden niet meer gezien.
  - (7) Gaston Prullenman ? Op **die** (= op hem / op haar) kun je niet rekenen, hoor.
  - (8) Wanneer ga je **die** nieuwe racefiets kopen waar je het al maanden over hebt ?
  - (9) Wanneer ga je **dat** huis kopen waar je van droomt?
  - (10) Hé, kom eens kijken : heb je **die** nieuwe foto's al gezien ?
- Vermeldenswaard is trouwens nog het feit dat die aanwijzende voornaamwoorden wél op de eerste zinsplaats mogen staan (voor de persoonsvorm), wat niet kan voor de onbeklemtoonde persoonlijke voornaamwoorden in voorwerpsfuncties:
- (11a) Dat weet ik niet, hoor.
  - (11b) Ik weet het niet, hoor.
  - (11c) *Het weet ik niet, hoor.
  - (12a) Die ken ik al jaren.
  - (12b) Ik ken hem/ze al jaren.
  - (12c) *Hem/ze ken ik al jaren.
- **3.2. Dat en die** worden gemarkeerd gebruikt als ze naar een persoon/element verwijzen die/dat « verder » gesitueerd wordt in de linguïstische of situationele context. **Dit** en **deze** verwijzen dan naar een (relatieve) situationele of contextuele nabijheid. De persoon / het element waarnaar met **deze/dit** verwezen wordt bevindt zich dus dichterbij de spreker/schrijver dan de persoon / het element waarnaar met **die/dat** verwezen wordt.
- (13) **Dit** is de directeur en **dat** is mevrouw Zinnen, de onderdirectrice.
  - (14) **Deze** fiets (hier in de etalage) kost al 3.000€ en **die** Trek Madonne (daar) is nog veel duurder.
  - (15) **Deze** bloes (hier) vind ik dan toch mooier dan **die** (daar).
  - (16) **Dit** schilderij is zeker mooi, maar ik vind **dat** daar nog beter.
  - (17) Zie je **die** (jongen) daar met het snorretje? **Dat** is haar vriendje.
- Noteer het pronominale gebruik van dat in dat laatste voorbeeld. Het blijkt inderdaad dat dit en dat ook gevolgd kunnen worden door een meervoudsvorm van "zijn": "Dat is haar vriendje" naast "Dat zijn mijn vrienden", "Dat zijn de enige (prentkaarten) die overblijven".

✚ 4. Zulk en zo'n

- **Zulk** en **zo'n** kunnen ook beschouwd worden als demonstratieve voornaamwoorden. Bekijk eerst even de voorbeelden:
- (18) **Zo'n glas** is niet geschikt om wijn uit te drinken.
  - (19) **Zulk glas** is niet geschikt voor een raam van een huis.
  - (20) **Zo'n brede das** draagt hij niet graag.
  - (21) **Zo'n korte rok** draagt ze niet graag.
  - (22) **Zo'n dikke sjaal** draag ik niet graag.
  - (23) **Zulke zaken** herhalen we liever niet.
  - (23) Wat? **Zo één!** Nooit van m'n leven!
  - (24) **Zo'n werk** aanvaard ik nooit meer!
- **Zo'n** wordt in de standaardtaal gebruikt met een telbaar substantief in het enkelvoud. Het lidwoord wordt altijd afgekort, behalve als het beklemtoond moet worden. Voor een stofnaam en voor een meervoud wordt **zulk(e)** gebruikt.
- In regionaal taalgebruik (met name in Vlaanderen) wordt **zo'n** ook met een meervoudsvorm gebruikt :
- (25a) **Zo'n dingen** zeggen we hier niet.
  - (26a) **Zo'n dagbladen** lees ik niet graag.
  - (27a) **Zo'n romans** lees ik niet graag.
- In de standaardtaal zegt men eerder:
- (25b) **Zulke dingen** zeggen we hier niet.
  - (26b) **Zulke dagbladen** lees ik niet graag.
  - (27b) **Zulke romans** lezen we liever niet.

✚ 5. Demonstratieve pronominale adverbia/aanwijzende voornaamwoordelijke bijwoorden : hier/daar + prepositie

- Een voornaamwoord achter een voorzetsel verwijst in het Nederlands principieel naar een persoon. Als een voornaamwoord niet naar een persoon verwijst en van een voorzetsel afhangt, dan wordt een pronominaal adverbium (voornaamwoordelijk bijwoord) gebruikt.
- Zo ook met **aanwijzende voornaamwoordelijke bijwoorden** of **demonstratieve pronominale adverbia**:
  - Deze pronominale adverbia hoeven niet gesplitst te worden. Als ze gesplitst worden, staat het tweede gedeelte (het voorzetsel) zo ver mogelijk in het middenstuk, voor de tweede pool.
  - Voor meer details, zie dan het hoofdstuk dat daaraan besteed wordt.
    - (28a) Je kunt **hiermee** je reis betalen.
    - (28b) Je kunt **hier** je reis **mee** betalen.
    - (28c) **Hiermee** kun je je reis betalen.
    - (28d) **Hier** kun je je reis **mee** betalen.

    - (29a) Ik ben het **daar** niet **mee** eens.
    - (29b) **Daar** ben ik het niet **mee** eens.

    - (30) Ik vrees dat hij het **daar** niet **over** zal hebben.
    - (31) Ik denk dat ze **daar** maar heel weinig rekening **mee** houden.
    - (32) Ik denk dat ze zich **daar** maar heel weinig **om** bekommeren.